

פרשת מטות - מסעי: האם צריך להטביל כלי חשמלי

בס"ד

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה יש לטהר את כלי מדיין: "כְּלִי־דָבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהַר אֹרֶחַ בְּמִי נִדָּה". מפסוק זה הגמרא במסכת עבודה זרה (עה ע"ב), שיש להטביל כלי מתכת שנקנו מגוי, ומוסיפה שגם כלי זכוכית חייבים בטבילה מדרבנן. דנו הפוסקים מדוע כאשר קונים בירה, קופסאות שימורים וכדומה (ולא מרוקנים מיד את התכולה), נוהגים שלא לטבול את הקופסא:

א. **הציץ אליעזר** (כח, כו) נימק, שמכיוון שאי אפשר להשתמש בכלי עד שפותחים אותו, נמצא שלמעשה מי שיצר את הכלי והפך אותו לראוי לשימוש הוא היהודי ולא הגוי שייצר את הקופסא, ורק כאשר הגוי יוצר את הכלי (או בעלים עליו בחנות) יש להטבילו. כמו כן הוסיף, שלרוב מרוקנים את הכלים בשימושם הראשון, ולכן הם נחשבים רק כקליפה לאוכל, ולא כלי ממש. ובלשונו:

"אם כן, הישראל הפותח עושן כלי והוי כלי של ישראל גמור, ואף אחר כך יכול לשמשו לבישול ולכל צרכיו ללא צורך של טבילה, ואף שקודם שנסתמו הוי כלי, אבל זה אמצע מלאכתו. ועוד על פי רוב, מוריקים מיד כל המאכל משם שלא יתקלקל, אם כן בכל כהאי גוונא יש לומר דכולי עלמא יודו שלא נחשבים כלל ככלי סעודה ואין צריכים טבילה."

ב. סברא נוספת להתיר כתב בשו"ת **פרי השדה** (ג, קט), שמכיוון שאין רצונו של האדם לעבור איסורים ולאכול בכלי ללא טבילה, הוא לא מתכוון לקנות את הכלי מהגוי, אלא רק את האוכל שבתוכו, וכך הוא פטור מטבילה וככל כלי גויים (אמנם לשיטתו כאשר משתמשים פעם נוספת בכלי, נראה שיש להטבילו ובניגוד לציץ אליעזר (ועיין שמירת שבת כהלכתה ט, יא)).

בעקבות העיסוק בדיני טבילת כלים, נעסוק השבוע בשאלה האם צריך להטביל כלים חשמליים. כפי שנראה, מחלוקת זו תלויה במחלוקת אלו כלים חייבים בטבילה, והאם העובדה שהכלי כדי לעבוד חייב להיות מחובר לקרקע (באמצעות החשמל), מהווה סברא להקל בעניין זה.

כלי סעודה

כפי שראינו בעבר (מטות מסעי שנה א'), על אף שהסיבה שטובלים כלים היא לא בגלל מאכלות אסורות שנפלטות מהם וכדומה, אלא בגלל גזירת הכתוב, או בגלל שהם עוברים מקדושת ישראל לגוי, אף על פי כן רק כלי סעודה חייבים בטבילה. בטעם הדבר נימק **רש"י** (עבודה זרה עה ע"ב), שכתוב "כל אשר יבוא באש", ובדרך כלל כלי סעודה הם אלו שבאים באש.

כאשר מדובר בכלים שבפועל אוכלים בהם, כמו כוסות צלחות וכדומה - אין מחלוקת שיש לטבולם, והוא הדין לכלים שמבשלים בהם את האוכל, שהרי שניהם משמשים לצורכי הסעודה ממש. נחלקו הראשונים והאחרונים בשאלה, מה דינם של כלי ביניים, כמו מערוך ומטחנת בשר, שמצד אחד משמשים להכנת המאכל, מצד שני נוגעים במאכל בשלב בו אינו ראוי לאכילה:

א. **המרדכי** (חולין תקעז) ובעקבותיו **השולחן ערוך** (יו"ד קכ, ה) פסקו, שכלים אלו פטורים מטבילה, שהרי הם לא משמשים לצורך הסעודה. מעבר לסברא בפסיקה זו, הביאו ראיה לדבריהם מהגמרא בחולין (ח ע"ב) הנותבת, שבשביל להתיר סכין של גוי שבלועה ממאכלות אסורות יש ללבנה באש. מוכח שסכין חדשה (שלא בלועה במאכל), אין צורך להכשירה ולהטבילה. ובלשון המרדכי:

"כגון שליבנה באור. מכאן יש להוכיח דסכין של שחיטה לא בעי טבילה מדלא קאמר והטבילה ועוד דכלי סעודה כתובין בפרשה וסכין של שחיטה לאו כלי סעודה הוא, דאפילו צונן אסור לחתוך בו אם לא בהדחה והא דבהמה חזיא לאכילה משום כך לא חשיב כלי סעודה, דעדיין היא צריכה בישול או צלייה כי לאומצא לא קיימא."

ב. **הרמ"א** (שם) בעקבות **התשב"ץ** (סי' שכו) חלק ונקט, שטוב להטבילם בלא ברכה, מכיוון שדינם כספק כלי סעודה (וכן הסכימו האחרונים). לכאורה, גם את הברזלים שבאמצעותם עורכים מצות יש להטביל, שהרי דינם שווה לסכין השחיטה - שניהם נוגעים באוכל שאינו מבושל. למעשה הרמ"א לא פסק כך, ודנו המפרשים מדוע יש חילוק בין הדינים:

אפשרות ראשונה: **הש"ך** (שם, יא) כתב, שהרמ"א מחלק בין כלים שתמיד מיועדים למאכלים לא מבושלים, לכלים שנחשבים ראויים למאכלים מבושלים. סכין שחיטה, על אף שבדרך כלל משמש לשחיטה, בעבר חתכו עימה גם מאכלים מוכנים לאכילה, ולכן יש לטבולה ללא ברכה (= מערוך בזמן הזה). לעומת זאת, הכלי עימו עורכים את המצות שימש תמיד למאכלים לא מבושלים.

אפשרות שניה: **ערוך השולחן** (שם, לד - לה), חילק אחרת בדברי הרמ"א. לטענתו יש לחלק בין כלים שעושים מעשה משמעותי בתהליך הכנת האוכל, וכמו סכין שחיטה שבלעדיו האוכל אינו ראוי לאכילה כלל. לבין ברזלי המצות, שאינם עושים מעשה משמעותי, ולכן הם פטורים מטבילה אם הם נוגעים באוכל שאינו מוכן (ומשום כך לשיטתו סכין שחיטה גם בזמן הזה חייבת בטבילה).

דין קולפן

שאלה נוספת שדנו בה האחרונים היא האם צריך לטבול קולפן, ומחלוקתם תלויה בשאלה כיצד יש להבין את פעולת הקולפן:

א. **הפרישה והט"ז** (שם, ז) הבינו, שהקולפן אינו נחשב כלי השייך לסעודה החייב בטבילה, מכיוון שתפקידו רק להסיר את הקליפה שמעל הפרי, והסרת הקליפה אינה נחשבת כחלק מהסעודה. ראיה לדבריהם הביאו מדברי הגמרא במסכת עבודה זרה (שם) הנותבת, שמספריים שאיתם גוזזים את הצאן פטורים מטבילה, וגם מטרת הקולפן להוריד את הקליפה.

ב. **הב"ח** (שם, ד) ו**הפרי חדש** (שם, יג) חלקו וסברו שיש להטביל קולפן בברכה, מכיוון שטענו שיש לחלק בין גזיזת צמר לקילוף פרי. הצמר אכן נחשב כקליפה של הכבש, לעומת זאת הקליפה של הירק נחשבת כחלק ממנו וראויה למאכל, כך שהמוריד אותה נחשב כמתקן את האוכל ממש, ולכן הכלי שעימו מורידים חייב בטבילה.

ג. דעה ממוצעת מובאת ב**ערוך השולחן** (שם, לו), שחילק בין סוגי הירקות. אם מקלפים ירקות שראויים לאכילה גם ללא בישול, ממילא גם קליפתם נחשבת ראויה לאכילה, והקולפן שאיתו מקלפים חייב בטבילה ככל כלי סעודה. לעומת זאת, אם מדובר בקולפן שמיועד רק לירקות שחייבים בבישול, הקילוף אינו נחשב כחלק מצורכי הסעודה ופטור מטבילה. ובלשונו:

"מספריים שגוזזין בו ירק יש אומרים שצריך טבילה (ב"ח ופ"ח) ויש אומרים שאין צריך טבילה (ט"ז וש"ך) ולפי מה שבארנו

בסעיף הקודם שני הדעות הם להלכה, דאם הירק נאכל חי העיקר כדעה ראשונה שחייב בטבילה, ואם צריך בישול העיקר כדעה אחרונה שפטור מטבילה וכן נראה לעניות דעתי עיקר לדינא."

בדרך כלל, משתמשים בקולפן לשני סוגי הירקות. במקרה מעין זה לדעת הרמ"א (שם, ח) גם אם רוב השימוש בכלי הוא לצורך ירקות שאינם חייבים בטבילה, בכל זאת יש להטביל. לעומת זאת לדעת הפרי חדש (שם, יט) וכן נוהגים הספרדים, יש ללכת אחרי עיקר תשמישו (ובמקום ספק יש לטבול ללא ברכה).

מהו כלי

אם כן כפי שראינו, בשביל שכלי יהיה חייב בטבילה הוא חייב להיות כלי המשמש לצרכי הסעודה. דבר נוסף שעל הכלי להיות הוא כמובן 'כלי'. בשאלה כיצד להגדיר כלי נחלקו האחרונים, מחלוקת שכפי שנראה בהמשך משליכה על טבילת כלים חשמליים:

א. **הפתחי תשובה** (שם, ו) הביא דברי השו"ת **שב יעקב** שסבר, שיש להשוות בין דיני כלי בטומאה וטהרה, לדיני כלי בטבילת כלים, וכן כתב **בחכמת אדם** (שם). משום כך לשיטתם, אם עושים כלי על מנת לחברו לקרקע, הוא יהיה פטור מטבילת כלים, משום שלעניין טומאה כלי מעין זה אינו נחשב כלי ואינו מקבל טומאה.

ב. **החתם סופר** (יו"ד קכ) **המשנה הלכות** (ט, קסב) חלקו על דבריהם וסברו, שאין להשוות בין כלים בענייני טומאה וטהרה, לבין כלים בענייני טבילת כלים. בדיני טומאה וטהרה, כלי שמחובר לקרקע אינו נחשב כלי ואינו מקבל טומאה. לעומת זאת טבילת כלים ייסודה בגזירת הכתוב, ולכן גם כלים המחוברים לקרקע חייבים בטבילה.

כלי חשמלי

המחלוקת האם יש להשוות בין דיני טומאה וטהרה לטבילת כלים, משליכה על השאלה האם יש לטבול כלים חשמליים:

א. **החלקת יעקב** (יו"ד מא) טען, שיש לפטור כלים חשמליים מטבילה. בטעם הדבר נימק, שלדעת הפתחי תשובה כלי המחובר לקרקע פטור מטבילה, וגם כלים חשמליים נחשבים מחוברים לקרקע (שהרי הם מחוברים לחשמל, המחובר לקרקע). כך פסק גם **הרב רבינוביץ'** (שיח נחום ס' מט), אם כי מטעם אחר. ובלשון החלקת יעקב:

"אכן לפי עניות דעתי, יש היתר ברור להשתמש אף בלא טבילה, לפי המבואר בתשובת שב יעקב ס' ל"א בקדרה של נחושת הקבועה בתנור בית החורף שנוהגין שאין צריך טבילה ונתן טעם למנהג כיון שקובעין אותו בתנור והתנור קבוע בקרקע ולא נעשה לכתחילה להשתמש בהם אלא במחובר בקרקע ואין מטמאים בשום טומאה."

ב. **המנחת יצחק** (ה, קנו) **הרב משה פיינשטיין** (ג, כד) **והרב וואזנר** (ב, נז) חלקו וסברו שיש להטביל כלים חשמליים, וכן כתב שיש להחמיר **הרב עובדיה**. ראשית טענו, כפי שראינו החתם סופר חולק וסובר שחיבור לקרקע אינו פוטר את הכלי מטבילה. שנית, גם אם נפסוק כדעת הפתחי תשובה שכלי שמחובר לקרקע פטור מטבילה - חוט החשמל אינו הופך את הכלי להיות מחובר¹.

פתרונות לבעיה

לפי מה שראינו עולה, שפוסקים רבים נוקטים שיש להטביל כלים חשמליים. הבעיה שרבים חוששים (אם כי לא בהכרח בצדק) שאם יטבילו אותם הם יינזקו, או שכאשר יחברו אותם לקרקע בגלל המים יהיה קצר חשמלי. משום כך העלו הפוסקים היתרים לפטור את אותם הכלים מטבילה:

א. **נתינה לגוי**: הגמרא (ביצה יז ע"ב) אוסרת לטבול כלים בשבת, ונחלקו הראשונים בטעמה. לדעת הרמב"ם יש חשש שמא יסחטו את הכלי, או שידחו את הטבילה לשבת וישכחו שאינו טבול ויאכלו בו תרומה טהורה – חששות שאינם קיימים בזמנינו. **הרא"ש** חלק וסבר, שהטבילת כלי בשבת והכשרתו לשימוש מהווה מעין תיקון שלו, ומשום כך אסורה גם בזמן הזה.

להלכה **השולחן ערוך** (שכג, ז) פסק מעיקר הדין כדעת הרמב"ם, שמותר לטבול כלי בשבת (והרמ"א בדרכי משה חלק ואסר). אמנם, בגלל חששו של הרא"ש שיש בכך מעין תיקון של הכלי, המליץ לתת את הכלי במתנה לגוי. כך יהיה מותר להשתמש בו בשבת, שהרי הכלי אינו חייב בטבילה לפני שהגיע לרשות ישראל.

על בסיס עיקרון זה כתב **הרב עובדיה** (הליכות עולם, ז), שגם כלי חשמלי ניתן לתת לגוי, ובכך לפטור אותו מטבילה. אמנם, **הט"ז** סייג את הדברים וכתב שרק השאלה לזמן קצר מועילה, כי אם הכלי נמצא ברשות ישראל זמן רב הוא משתקע בידו, ונחשב כשלו. לכן לשיטתו הרוצה לפתור את הכלי מטבילה לאורך זמן, עליו לעשות שותפות עם הגוי בכלי. ובלשון **הילקוט יוסף** (קכ, יח):

"קומקום חשמלי שאם יתנוהו במים של המקוה להטבילו, יתקלקל, וכן כלי חשמל גדולים שאי אפשר להטבילם, יתנוהו במתנה לגוי, ויחזור וישאלנו ממנו, כי השואל או השוכר כלים חדשים מן הגוי פטור מלהטבילם, כיון שלא קנאם להיות שלו. ואין זה דומה למעשה שהיה בכלי מדין, שהכלים היו לגמרי של ישראל."

ב. **פירוק על ידי יהודי**: פתרון נוסף הוא, לתת את הכלי לטכנאי יהודי שיפרק את הכלי ויחבר אותו מחדש. באופן זה כפי שכותבת המשנה במסכת כלים, הכלי נחשב כמפורק ובטל מהיותו כלי, ולכן כאשר הטכנאי מחבר אותו - הכלי נעשה מחדש על ידי יהודי ופטור מטבילה. עם זאת, פירוק של בורג קטן אינו מועיל, מכיוון שצריך שהכלי לא ייחשב יותר כלי.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו²...

¹ יש להוסיף שהרב משה פיינשטיין (אג"מ יו"ד ג, כד) פסק שאין צורך להטביל מצנן, גם בלי הטעם שמחובר לקרקע, מכיוון שסבר שרק כלי שמכשיר את האוכל לאכילה חייב בטבילה, ולא כלי שמשפר את טעמו וכדומה. הגרש"ז אויערבך חלק על דבריו וסבר שיש להטבילו, ולראייה שכלי אוצר שעשויים רק להחזיק את המאכלים חייבים בטבילה, וקל וחומר טוסטר שממש מבשל או אופה.

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com